

Barbara Kiełbasa

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie

Doradztwo rolnicze w procesie identyfikacji i likwidowania barier zarządzania gospodarstwem rolnym przez młodych rolników¹

Streszczenie. W pracy przedstawiono rolę i funkcje doradztwa rolniczego w kontekście zmieniającej się sytuacji na obszarach wiejskich. Doradztwo rolnicze stoi przed nowymi wyzwaniami związanymi z powiększaniem się grupy młodych rolników i ich rosnącym znaczeniem. Instytucjonalne wsparcie ze strony doradztwa rolniczego musi spełniać funkcje doradczą, edukacyjną, a także informacyjną i upowszechnieniową w odpowiedniej dla młodych ludzi formie. W pracy zidentyfikowano bariery i szanse zarządzania gospodarstwem przez młodych rolników, a identyfikacji dokonali doradcy rolniczy na podstawie swojego doświadczenia i współpracy z praktyką. Przeprowadzone badania pozwalają uznać młodych rolników za grupę mającą szczególne znaczenie dla doradztwa rolniczego, a także stawiającą przed instytucjonalnym wsparciem wiele wyzwań i wymagań.

Słowa kluczowe: zarządzanie gospodarstwem rolnym, młodzi rolnicy, doradztwo rolnicze, bariery zarządzania

Wstęp

Doradztwo rolnicze jest pojęciem szerokim i interdyscyplinarnym, ponieważ rozwiązując wieloaspektowe problemy różnych rolników (klientów doradztwa), korzysta z dorobku różnych dziedzin wiedzy. Głównym zadaniem doradztwa rolniczego jest wspieranie rolników i mieszkańców wsi w rozwiązywaniu ich problemów². Ale I. Sikorska-Wolak, K. Krzyżanowska i A.J. Parzonko³ dodają, iż w doradztwie najważniejszy jest klient (rolnik), który jest partnerem w procesie rozwiązywania problemów i podejmowania decyzji, i to on stanowi punkt wyjścia dla doradcy w zakresie wyboru odpowiedniej formy oraz zastosowania skutecznej metodyki doradczej.

¹ Badania sfinansowano z grantu dla młodych pracowników, nr BM 4167 w ramach dotacji celowej Wydziału Rolniczo-Ekonomicznego Uniwersytetu Rolniczego im. H. Kołłątaja w Krakowie.

² W. Kujawiński: *Metodyka doradztwa rolniczego*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Poznaniu, Poznań 2009, s. 35–37; A.P. Wiatrak: *Doradztwo rolnicze i doradztwo w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w procesie integracji europejskiej*, *Wieś i Rolnictwo* 2004, nr 2, s. 148–150.

³ I. Sikorska-Wolak, K. Krzyżanowska, A.J. Parzonko: *Doradztwo w zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej obszarów wiejskich*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2014, s. 104–119.

Formy, metody i podejścia do doradztwa ewoluują wraz z dokonującymi się przeobrażeniami obszarów wiejskich i implementacją zmian w polityce rolnej. Stąd też w definicji doradztwa rolniczego pojawiło się wiele nowych zagadnień związanych np. z ochroną środowiska, klimatu i bioróżnorodności, z rozwojem kapitału społecznego obszarów wiejskich, marketingiem i przedsiębiorczością⁴. Wsparcie instytucji doradczych ma obecnie charakter wieloaspektowy i obejmuje nie tylko podnoszenie kwalifikacji zawodowych rolników i działalność informacyjną, ale także doradztwo technologiczne (upowszechnianie innowacji), doradztwo socjalne oraz doradztwo w zakresie ekonomiki i zarządzania gospodarstwem rolnym, z uwzględnieniem nowych metod w zarządzaniu⁵.

W Polsce rolnictwo jest bardzo rozdrobnione. Znaczna fragmentaryzacja gospodarstw ogranicza lub spowalnia osiągnięcie przewagi konkurencyjnej. Oprócz tego istotne bariery w zarządzaniu gospodarstwem rolnym tworzą: trudny dostęp do rynków zbytu, niska wydajność z produkcji roślinnej lub zwierzęcej, a także starzenie się rolników i ucieczka młodych ludzi ze wsi do dużych miast. W rolnictwie polskim zatrudnionych jest około 15% ludności w wieku produkcyjnym, z czego większość to osoby w wieku powyżej 40 roku życia. Rolnicy, którzy nie przekroczyli 40 lat, są określane w Unii Europejskiej mianem „młodzi rolnicy”. Według danych Eurostatu grupa rolników do 35 roku życia to około 7,5% (średnia dla UE) wszystkich rolników w UE. Porównując sytuację Polski do sytuacji innych krajów UE, można zauważyć, iż występuje relatywnie największa liczba młodych rolników (14,7%) i ich udział w strukturze wieku rolników znacznie odbiega od średniej dla UE. Na drugim miejscu pod względem liczby młodych rolników znajdują się Czechy – 11,8%, dalej Austria – 10,6% i Francja – 8,7% młodych rolników⁶.

Zachęcanie młodych ludzi do pozostawania na wsi i podejmowania działalności rolniczej obciąża instytucje doradcze do wprowadzania nowych metod oraz podejmowania wyzwań w celu zaspokojenia potrzeb doradczych młodych ludzi. Instytucjonalne wsparcie stoi przed wyzwaniem, jakie stawiają młodzi rolnicy, posiadający zwykle wykształcenie wyższe, bardziej chętni do podejmowania ryzyka, przedsiębiorczy i kreatywni, dla których nowe metody pozyskiwania wiedzy i informacji oraz nowe technologie są codziennością⁷.

Młodych rolników cechuje chęć wprowadzania zmian i innowacji oraz pomysłowość, elastyczność, szybkość uczenia się, potrzeba osiągnięcia korzyści, a często także aktywna postawa w społecznościach lokalnych⁸. Są oni zazwyczaj bardzo dobrze wykształceni, co

---

⁴ E.K. Chyłek: Kierunki rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce, *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* 2012, nr 4, s. 22–41.

⁵ I. Sikorska-Wolak, K. Krzyżanowska, A.J. Parzonko..., op.cit., s. 82–100.

⁶ Eurostat, ec.europa.eu/eurostat.

⁷ E.K. Chyłek: *Ibidem*; M. Bogusz, B. Kielbasa: Wpływ środków pomocowych UE na tworzenie i rozwój gospodarstw młodych rolników, *Marketing i Rynek* 2014, nr 10, s. 96–104.

⁸ B.M. Wawrzyniak: *Doradztwo w agrobiznesie*. Wyd. WSHE, Włocławek 2000, s. 42–55.

sprzyja rozwojowi przedsiębiorczości i innowacyjności na obszarach wiejskich, nie tylko w produkcji rolniczej, ale także w zakresie rozwijania pozarolniczej działalności⁹.

Instytucje doradztwa rolniczego wspierają rolników oraz obszary wiejskie poprzez realizację określonych funkcji. Są to¹⁰:

- funkcja doradcza, która polega na rozwiązywaniu problemów rolników poprzez poradnictwo, konsultacje lub wspólne rozwiązywanie problemu z rolnikiem,
- funkcja edukacyjna, a więc przekazywanie wiedzy poprzez szkolenia i uczenie rolników nowych umiejętności,
- funkcja informacyjna, polegająca na gromadzeniu i przekazywaniu informacji klientom doradztwa,
- funkcja wdrożeniowa (upowszechnieniowa), przejawiająca się w motywowaniu rolników do wdrażania innowacyjnych rozwiązań technologicznych, ekonomicznych i organizacyjnych.

Współpraca instytucji doradczych z młodymi rolnikami stawia przed doradztwem nowe wymagania, wśród których można wymienić: kreowanie i wspieranie rozwoju przedsiębiorczości pozarolniczej, pomoc w organizacji różnych form działalności zespołowej, marketing i budowanie współpracy z przetwórstwem, nowe formy komunikowania i przekazu informacji, nowe metody promowania i dystrybucji produktów rolnych, a także nowe techniki i technologie wspomagające organizację i zarządzanie gospodarstwem rolnym¹¹.

Głównym celem niniejszej pracy była analiza i identyfikacja roli doradztwa rolniczego w zakresie wspierania młodych rolników w procesie zarządzania gospodarstwem rolnym, a także identyfikacja i ocena barier w rozwoju gospodarstw oraz wskazanie szans wynikających z cech charakteryzujących młodych ludzi, którzy kierują gospodarstwami rolnymi.

Metody badań

Badania przeprowadzono wśród doradców rolniczych za pomocą ankiety internetowej (*e-mail survey*). Metoda badań on-line jest relatywnie prostą metodą pozyskiwania

---

⁹ I. Sikorska-Wolak: Geneza i rozwój doradztwa rolniczego w Polsce, [w:] Zagadnienia Doradztwa Rolniczego 1998, s. 18–20; M. Bogusz: Ocena wykorzystania Funduszy UE w rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w ramach PROW 2007–2013, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie, *Przedsiębiorczość wiejska (e-biuletyn)* 2014, nr 4(8) s. 2–10.

¹⁰ K. Tabor: Rola doradztwa we wzmocnienie poziomu konkurencyjności i harmonijnym rozwoju obszarów wiejskich, [w:] *Doradztwo w działalności przedsiębiorczej*, K. Krzyżanowska (red.), Wyd. SGGW, Warszawa 2008, s. 171–181; T. Miś: Doradztwo publiczne w opinii przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich, [w:] *Publiczne doradztwo rolnicze wobec wyzwań przyszłości i oczekiwań mieszkańców wsi*, J. Kania, L. Leśniak (red.), Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie, Kraków 2013, s. 105–118.

¹¹ A.J. Parzonko: Znaczenie doradztwa rolniczego w przemianach społecznych na obszarach wiejskich, *Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu* 2010, t. 12, z. 2, s. 262–267; S. Kalinowski., B. Kiełbasa: Znaczenie usług doradczych w kreowaniu aktywności inwestycyjnej producentów rolnych, *Acta Scientiarum Polonorum Oeconomia* 2010, nr 9 (2), s. 91–101.

danych pierwotnych w porównaniu z innymi metodami. Umożliwia dotarcie do wielu adresatów w stosunkowo krótkim czasie. Kwestionariusze ankiety zostały wysłane do wszystkich doradców zamieszczonych na liście certyfikowanych doradców rolniczych. Lista ta jest prowadzona przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie¹². Łącznie wysłano prawie 4 tys. kwestionariuszy, a efektem przeprowadzonych badań było uzyskanie 470 zwrotów, tj. około 11% wszystkich wysłanych kwestionariuszy. Przedmiotem zainteresowania i szczegółowej analizy były następujące aspekty:

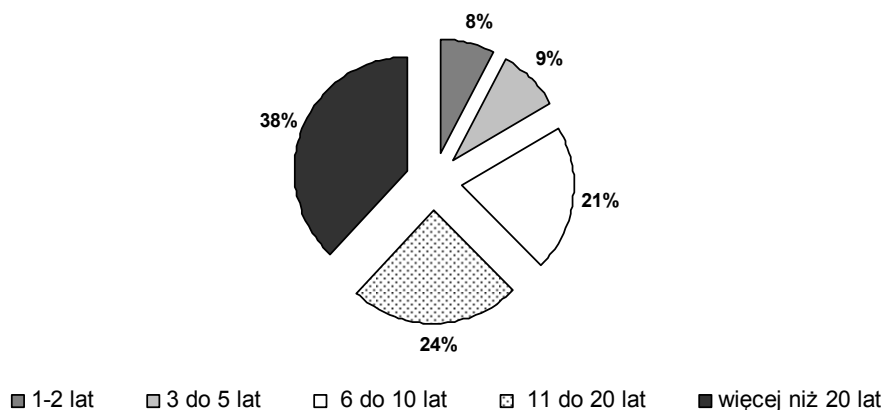
- bariery w zarządzaniu gospodarstwem rolnym, których właścicielami są młodzi rolnicy,
- określenie mocnych stron zarządzania gospodarstwem przez młodych rolników.

Aspekty te były analizowane w kontekście zarządzania gospodarstwem przez młodych rolników, ale ich oceny dokonywali doradcy rolniczy. Wspomniane wyżej zagadnienia wyrażają opinię doradców oraz ich ocenę przedstawionych problemów.

Wyniki badań

Badana grupa liczyła 470 doradców rolniczych, posiadających uprawnienia w zakresie wdrażania wymogów wzajemnej zgodności w gospodarstwach rolnych. Doradcy ci są wpisani na listę doradców rolniczych. Jest ona prowadzona przez Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie i na bieżąco aktualizowana. Uzyskane odpowiedzi doradców pozwoliły na ich ogólną charakterystykę.

Na rysunku 1 zamieszczono strukturę ankietowanych uwzględniającą staż pracy w zawodzie doradcy rolniczego. W badanej grupie dominowały osoby z długoletnim stażem pracy. Ponad 60% badanych pracuje w doradztwie już ponad 10 lat, w tym 38% więcej niż 20 lat. Niewielką grupę stanowiły osoby młode, rozpoczynające karierę w tym zawodzie. Biorąc pod uwagę staż pracy w doradztwie, można stwierdzić, iż respondenci

Rysunek 1. Struktura ankietowanych ze względu na staż pracy w doradztwie

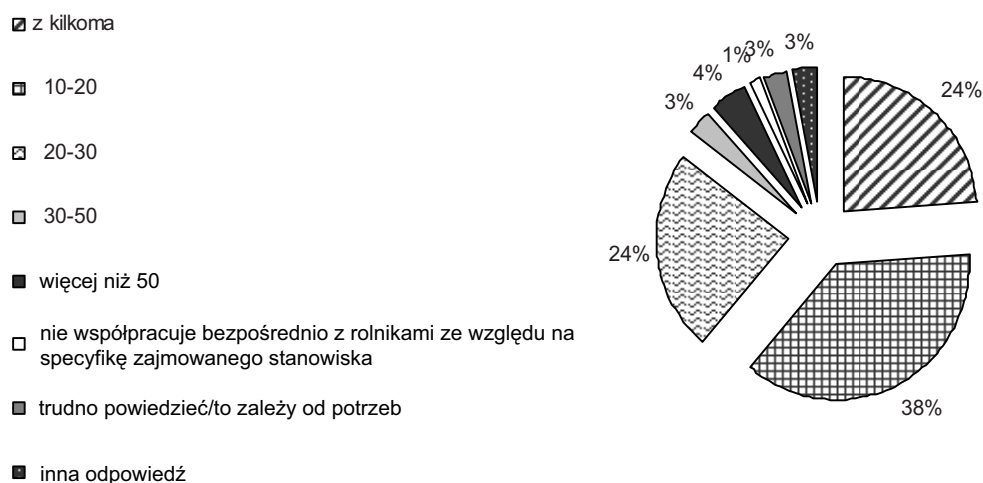
Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

¹² Centrum doradztwa Rolniczego, [www.cdr.gov.pl \(http://195.205.152.135/doradca/\)](http://195.205.152.135/doradca/).

posiadali długoletnie doświadczenie w tym zawodzie. Można więc wnioskować, iż znają specyfikę tej pracy, właściwie rozpoznają problemy rolników i potrafią je rozwiązywać, wykorzystując do tego celu różne formy doradztwa rolniczego oraz różne metody. Ich wiedza z pewnością jest szeroka i wynika nie tylko z praktyki, ale także jest efektem kształcenia ustawicznego (kursy, szkolenia, studia podyplomowe, szkolenia e-learningowe itd.).

Drugim analizowanym aspektem charakteryzującym ankietowanych była ich aktywna postawa w kontaktach z rolnikami. Postawa ta przejawia się w proaktywnym podejściu uczestniczącym, a więc bezpośredniej, regularnej współpracy z rolnikiem. W tym podejściu spotkania odbywają się z pewną ustaloną częstotliwością, stąd też można mówić o regularnej współpracy. Respondentów zapytano o współpracę z klientami doradztwa na zasadzie comiesięcznych wizyt w gospodarstwie, spotkań w biurze bądź innych okoliczności, jak szkolenia, seminaria itd. Miejszem spotkań był z reguły ośrodek doradztwa rolniczego (biuro) lub gospodarstwo rolnika (teren).

Na rysunku 2 przedstawiono strukturę doradców rolniczych ze względu na współpracę z rolnikami. Część doradców z uwagi na specyfikę zajmowanego stanowiska (np. stanowisko kierownicze lub specjalista zakładowy) nie prowadzi doradztwa w terenie lub nie współpracuje z rolnikami bezpośrednio. Jak widać na rysunku 2, większość respondentów współpracuje regularnie z 10–20 rolnikami. Współpraca ta przybiera formę indywidualnych rozmów, które odbywają się w biurze doradcy rolniczego lub w gospodarstwie rolnika. Prawie 1/4 respondentów deklaruje stałą współpracę z kilkoma rolnikami. Podobna grupa (25%) zadeklarowała regularną współpracę z większą liczbą klientów, tj. między 20 a 30 osób. Niewiele ponad 4% respondentów zadeklarowało stałą współpracę z ponad 50 rolnikami. Współpraca ta przybiera formę zarówno doradztwa indywidualnego, jak i grupowego, które zadeklarowali respondenci.

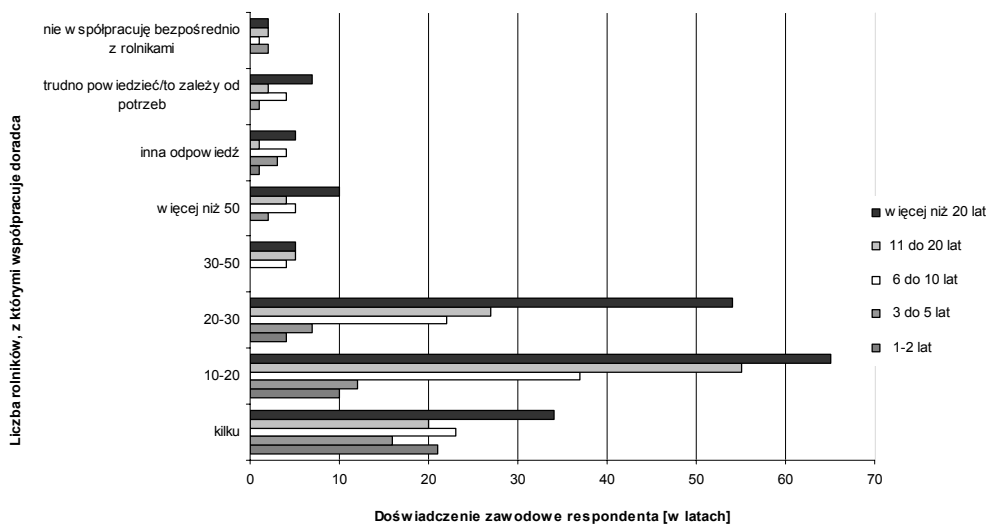

Rysunek 2. Struktura respondentów ze względu na liczbę stałych klientów

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Współpraca doradcy z rolnikiem może przybierać różne formy, a jej trwałość zależy od wielu czynników. Przede wszystkim wynika ona z charakteru problemu, który doradca chce wspólnie z rolnikiem rozwiązać, a także przyjętej metody rozwiązania problemu (metoda uczestnicząca, metoda poradnictwa – konsultacji, metoda diagnozy – zaleceń) lub formy doradczej (forma indywidualna, grupowa lub masowa). Najlepsze efekty można osiągnąć poprzez połączenie wielu różnych metod doradczych.

Następnie dokonano analizy relacji między doświadczeniem zawodowym doradców (w latach) a liczbą stałych klientów (rolników), którą przedstawiono na rysunku 3. Porównanie tych dwóch zmiennych pozwoliło potwierdzić hipotezę, iż bardziej doświadczeni doradcy współpracują z większą liczbą rolników. Dodatkowo stosunkowo duża grupa doświadczonych doradców stwierdziła, iż trudno dokładnie określić liczbę rolników, z którymi ściśle współpracuje, ponieważ liczba ta się zmienia w zależności od potrzeb rolników, sytuacji w rolnictwie, a nawet pory roku. Duże doświadczenie w pracy w zawodzie doradcy rolniczego procentuje pozyskaniem grupy stałych klientów. Należy zaznaczyć, iż grupa tzw. doradców terenowych jest zobligowana do utworzenia siatki współpracy z rolnikami, do wizytowania gospodarstw rolników i poradnictwa w terenie (w zależności od możliwości finansowych w zakresie refundacji kosztów dojazdu). Dlatego też wizytują lub kontaktują się z grupą rolników (klientów), liczącą z reguły kilkanaście lub kilkadziesiąt osób. Młodzi doradcy, rozpoczynający karierę w tym zawodzie, współpracują najczęściej z kilkoma lub kilkunastoma rolnikami (rys. 3).

Rysunek 3. Liczba stałych klientów w zależności od stażu pracy w doradztwie

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Korzystając z doświadczenia respondentów oraz znajomości praktycznych problemów rolników, dokonano oceny wybranych problemów w zarządzaniu i organizacji gospodarstw rolnych. Młodzi rolnicy zmagają się z wieloma problemami w zarządzaniu

swoimi gospodarstwami. Problemy te są generowane zarówno przez czynniki zewnętrzne, jak i wewnętrzne. Problemy wewnętrzne podlegają modyfikacjom przez kierowników gospodarstw, natomiast problemy zewnętrzne są w dużym stopniu niezależne od rolników i tylko w niewielkim stopniu można je eliminować lub je wykorzystywać.

W tabeli 1 przedstawiono ocenę wybranych problemów utrudniających procesy zarządzania gospodarstwem przez młodych rolników. Problemy te zostały ocenione przez doradców rolniczych w skali od 1 do 5, gdzie: 1 oznaczało problem bardzo istotny, 2 – istotny, 3 – mniej istotny itd.

Tabela 1. Ocena wybranych problemów utrudniających zarządzanie gospodarstwem przez młodych rolników w opinii doradców

Kategoria rangi	Waga	Wybrane problemy w zarządzaniu gospodarstwem rolnym				
		trudność w powiększeniu gospodarstwa rolnego	mała efektywność produkcji	niedoinwestowanie gospodarstw	ograniczona możliwość pozyskania wsparcia z UE	inne problemy
Pierwsze miejsce	5	213	191	89	74	21
Drugie miejsce	4	141	151	170	122	8
Trzecie miejsce	3	52	61	104	105	1
Czwarte miejsce	2	22	18	38	84	0
Piąte miejsce	1	3	3	2	5	3
Wynik		1832	1781	1515	1346	143
Liczba odpowiedzi		431	425	404	391	33
Średnia ocena		4	4	4	3	4

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Uzyskane odpowiedzi respondentów nie wykazały istotnego zróżnicowania opinii na temat wskazanych problemów. W opinii doradców wszystkie problemy były równie istotne (średnia ocena – 4). Najczęściej jako najistotniejsze wskazano: trudność w powiększaniu areалу gospodarstwa oraz niską wydajność produkcji roślinnej lub zwierzęcej. Ponadto doradcy wskazali inne problemy, z którymi borykają się młodzi rolnicy. Problemy te podzielono na wewnętrzne (endogenne) i zewnętrzne (egzogenne) co przedstawiono w tabeli 2.

Problemy wewnętrzne, które utrudniają skuteczne zarządzanie gospodarstwem, to przede wszystkim problemy związane z brakiem aktywnej postawy rolników oraz brak kreatywności i nieumiejętność wykorzystania pozyskanej wiedzy. Problemy zewnętrzne obejmują przede wszystkim niestabilność rynków, kłopoty z powiększeniem gospodarstw tych rolników, którzy chcą zwiększać wydajność, a także rosnącą biurokrację i wymogi przed nimi stawiane. Są to problemy, z którymi mierzą się lub wkrótce będą musieli się zmierzyć młodzi rolnicy. Ich rozwiązanie będzie warunkowało uzyskanie przewagi konkurencyjnej przez tę grupę rolników. Zdecydowanie łatwiej zlikwidować

Tabela 2. Wewnętrzne i zewnętrzne problemy wpływające na poziom organizacji i skuteczność zarządzania gospodarstwem rolnym przez młodych rolników w opinii doradców rolniczych

Problemy wewnętrzne	Problemy zewnętrzne
Zbyt duża liczba maszyn i urządzeń (przeinwestowanie gospodarstw)	Wysokie ceny ziemi lub niuregulowany stan prawny ziemi i brak umów dzierżawy
Brak przełożenia pozyskanej przez rolników wiedzy na praktykę rolniczą i osiągnięte efekty	Mała opłacalność produkcji i niestabilność rynków zbytu
Brak zdecydowanej postawy młodych rolników i konsekwencji w dążeniu do celu	Brak stabilnej polityki państwa w zakresie rolnictwa i rynków rolnych
Nieumiejętność nawiązywania stałej współpracy między rolnikami	Zawiłe przepisy prawne i rozbudowana biurokracja
Niewystarczająca wiedza i umiejętności rolników w zakresie zarządzania gospodarstwem rolnym	Rosnące koszty produkcji rolnej
Brak możliwości planowania taktycznego i strategicznego	Zbyt duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych
Zawiść i zazdrość, układy polityczne na wsi	Pogłębiające się nierówności społeczne
Brak pomysłów rolników w zakresie rozwijania swoich gospodarstw	Bariery prawne uniemożliwiające przetwórstwo na poziomie gospodarstwa
Mentalność rolników i brak aktywności w poszukiwaniu nowych rozwiązań	Mało przystępny PROW dla regionów o dużym rozdrobnieniu agrarnym

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

problemy wewnętrzne, na które rolnicy mają wpływ. Dotyczą one bezpośrednio gospodarstw lub samych rolników. Z kolei problemy zewnętrzne są bardziej złożone i dotyczą całego systemu rolnictwa.

Młodzi rolnicy z jednej strony posiadają często wyższe wykształcenie oraz aktualną wiedzę w zakresie technologii produkcji. Grupę tę cechują: duża kreatywność, aktywność w poszukiwaniu nowych rozwiązań oraz chęć podejmowania ryzyka. Z drugiej strony młody wiek rolnika może oznaczać mniejsze doświadczenie i niezajomość branży. W tabeli 3 zamieszczono mocne i słabe strony zarządzania gospodarstwem rolnym przez młodych rolników, zidentyfikowane przez doradców rolniczych na podstawie własnych obserwacji i doświadczeń. Analizując te dane, można zauważyć, iż mocne strony wiążą się przede wszystkim z energią i aktywnością młodych ludzi, natomiast słabe strony związane są z brakiem doświadczenia praktycznego, brakami w wykształceniu (średnim lub wyższym), a także dużym stopniem uzależnienia od rodziców i ich opinii.

W tabeli 4 zamieszczono opinie doradców w zakresie wybranych cech młodych rolników, którą wykonano z wykorzystaniem skali wartościowej od 1 do 5, gdzie: 1 oznaczało cechę najważniejszą, 2 – ważną, 3 – mniej ważną itd. Respondenci mieli także możliwość podania własnych propozycji cech. Jako ważną cechę (ocena 4) doradcy ocenili dużą pomysłowość i przedsiębiorczość młodych rolników oraz ukierunkowanie na zmiany. Cechy te przez większość doradców były ocenione jako najważniejsze lub ważne (5 lub 4). Jak można zauważyć, pozytywne cechy zostały ocenione jako ważniejsze od

Tabela 3. Mocne i słabe strony zarządzania gospodarstwem rolnym przez młodych rolników w opinii doradców

Mocne strony	Słabe strony
Chęć do pracy	Brak wytrwałości i szybkie zniechęcanie się niepowodzeniami
Umiejętności interpersonalne, np. aktywne słuchanie, szybkie nawiązywanie kontaktów	Skłonność do nadmiernego ryzyka i optymizmu
Bazowanie na doświadczeniu zdobytym w gospodarstwie rodziców	Brak samodzielności i zbyt duże uzależnienie od rodziców
Wiedza i świadomość współczesnego rynku i otaczającej rzeczywistości	Nastawienie na szybkie korzyści finansowe kosztem np. środowiska naturalnego
Odwaga i umiejętność podejmowania ryzyka	Nieznajomość języków obcych
Możliwość pozyskania wsparcia z funduszy UE przeznaczonych dla młodych rolników	Brak pomysłów na dalszy rozwój gospodarstwa i na życie
Umiejętność korzystania z nowych technik i technologii	Brak doświadczenia w zarządzaniu
Otwartość na innowacje oraz świadomość konieczności wprowadzania zmian	Niski poziom wiedzy merytorycznej wyniesionej ze szkół średnich lub studiów wyższych

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

Tabela 4. Ocena wybranych cech młodych rolników w opinii doradców

Kategoria rangi	Waga	Wybrane cechy młodych rolników poddane ocenie				
		duża pomysłowość i przedsiębiorczość	brak doświadczenia i związane z tym popełnianie błędów	ukierunkowanie na zmiany	brak samodzielności i korzystanie z pomocy i wsparcia rodziny	inne cechy
Pierwsze miejsce	5	234	63	146	70	4
Drugie miejsce	4	141	120	198	108	4
Trzecie miejsce	3	42	176	56	132	5
Czwarte miejsce	2	19	45	18	77	3
Piąte miejsce	1	2	5	0	6	4
Wynik		1900	1418	1726	1338	61
Liczba odpowiedzi		438	409	418	395	20
Średnia ocena		4	3	4	3	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań.

słabych stron młodych rolników. Wady zarządzania przez młodych rolników, takie jak brak doświadczenia w kierowaniu oraz brak samodzielności, były oceniane najczęściej jako ważne lub mniej ważne (tab. 4).

Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pozwala uznać respondentów za osoby posiadające duże doświadczenie zawodowe. Determinuje ono znajomość problemów rolników oraz umiejętność ich skutecznego rozwiązywania. Ponad połowa respondentów w badanej próbie posiadała minimum 10-letnie doświadczenie jako doradca rolniczy. Swoje doświadczenie i umiejętności doradcy skutecznie wykorzystują do rozwiązywania problemów rolników, zwłaszcza tych, z którymi na bieżąco współpracują (z reguły z kilkunastoma, kilkudziesięcioma rolnikami).

Młodzi rolnicy to grupa szczególnie ważna na obszarach wiejskich i to do tych rolników kierowana jest duża część działań realizowanych przez instytucje doradcze. Celem doradztwa jest eliminowanie barier w zarządzaniu gospodarstwem rolnym. W przypadku młodych rolników są one najczęściej związane z brakiem doświadczenia w zarządzaniu, słabą znajomością rynków i realiów, a często także z wciąż ograniczoną swobodą w zarządzaniu swoim gospodarstwem. Mimo tych ograniczeń młodzi rolnicy stoją przed możliwością wykorzystania pewnych szans, przede wszystkim w zakresie środków pomocowych dedykowanych młodym ludziom podejmującym się działalności rolniczej. Ponadto są to osoby chętnie podejmujące ryzyko, a także chętnie wykorzystujące nowe techniki i technologie.

Zidentyfikowane przez doradców bariery i zagrożenia w procesie organizacji i zarządzania gospodarstwem rolnym przez młodych rolników to wyzwanie nie tylko dla właścicieli gospodarstw rolnych, ale także wyznacznik dla doradztwa rolniczego. Rola doradztwa rolniczego w pokonywaniu barier w zarządzaniu gospodarstwem rolnym, adresowana do młodych rolników, powinna opierać się na wykorzystaniu nowych metod i technik przekazywania wiedzy i informacji (np. techniki informacyjne i informatyczne). Ważne jest także przekazywanie wiedzy w nowy i aktywizujący sposób (np. metody uczestniczące, eksperymenty, dyskusje panelowe, internetowe fora dyskusyjne, wizyty studyjne).

Literatura

- Bogusz M.: Ocena wykorzystania Funduszy UE w rozwoju przedsiębiorczości na obszarach wiejskich w ramach PROW 2007–2013, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie. *Przedsiębiorczość wiejska (e-biuletyn)* 2014, nr 4 (8).
- Bogusz M., Kielbasa B.: Wpływ środków pomocowych UE na tworzenie i rozwój gospodarstw młodych rolników, *Marketing i Rynek* 2014, nr 10.
- Centrum Doradztwa Rolniczego, <http://cdrkursy.edu.pl/cdr/images/pw/przedsiębiorczosc08.pdf> (data dostępu 14.11.2015).
- Centrum Doradztwa Rolniczego, www.cdr.gov.pl (data dostępu 25.11.2015).
- Chyłek E.K.: Kierunki rozwoju doradztwa rolniczego w Polsce, *Zagadnienia Doradztwa Rolniczego* 2012, nr 4.
- Eurostat, ec.europa.eu/eurostat (data dostępu 15.11.2015).
- Kalinowski S., Kielbasa B.: Znaczenie usług doradczych w kreowaniu aktywności inwestycyjnej producentów rolnych, *Acta Scientiarum Polonorum Oeconomia* 2010, nr 9 (2).
- Kujawiński W.: *Metodyka doradztwa rolniczego*, Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Poznaniu, Poznań 2009.

- Miś T.: Doradztwo publiczne w opinii przedsiębiorców prowadzących działalność gospodarczą na obszarach wiejskich, [w:] Publiczne doradztwo rolnicze wobec wyzwań przyszłości i oczekiwań mieszkańców wsi, J. Kania, L. Leśniak (red.). Centrum Doradztwa Rolniczego w Brwinowie Oddział w Krakowie, Kraków 2013.
- Parzonko A.J.: Znaczenie doradztwa rolniczego w przemianach społecznych na obszarach wiejskich, Roczniki Naukowe Stowarzyszenia Ekonomistów Rolnictwa i Agrobiznesu 2010, T. 12, z. 2.
- Sikorska-Wolak I.: Geneza i rozwój doradztwa rolniczego w Polsce, [w:] Zagadnienia Doradztwa Rolniczego, Wyd. SGGW, Warszawa 1998.
- Sikorska-Wolak I., Krzyżanowska K., Parzonko A.J.: Doradztwo w zmieniającej się sytuacji społeczno-ekonomicznej obszarów wiejskich, Wyd. SGGW, Warszawa 2014.
- Tabor K.: Rola doradztwa we wzroście poziomu konkurencyjności i harmonijnym rozwoju obszarów wiejskich, [w:] Doradztwo w działalności przedsiębiorczej, K. Krzyżanowska (red.). Wyd. SGGW, Warszawa 2008.
- Wawrzyniak B.M.: Doradztwo w agrobiznesie, Wydawnictwo WSHE, Włocławek 2000.
- Wiatrak A.P.: Doradztwo rolnicze i doradztwo w zakresie rozwoju obszarów wiejskich w Polsce w procesie integracji europejskiej, Wieś i Rolnictwo 2004, nr 2.

Agricultural advisory in the process of identifying and removing barriers of farm management by young farmers

Summary. The paper presents the role and functions of agricultural advisory in the context of the changing situation in rural areas. Agricultural advisory is facing new challenges associated with the enlargement of the group of young farmers and their growing importance. Institutional support of agricultural advisory services must fulfill the advisory, education, as well as information and dissemination functions, in the form adapted for young people. The study identifies the barriers and opportunities of the young farmers' management. The identification was made by agricultural advisors on the base of their experience and dealing with practice. The studies lead to the conclusion that young farmers are very significant for agricultural advisory, which poses many challenges and demands for institutional support of advisory services.

Key words: farm management, young farmers, agricultural advisory services, management barriers